

A'
TSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI FELSÉG'
 ENGEDELMÉVEL.

XXXXXXXXXX

Nro 37.

Költ Bétsben, Pünköst Havának (Májusnak)
 10-dik napján 1796-dik Elztendőben.

Hadi Környütlállások.

Olasz-Országi Seregünk' Vezére Báró *Beaulieu* írja, hogy *Ausztriai-Lombárdia'* fzeleire vonta a' kormányozása alatt lévő Népet: mivelhogy az ellenség *Turin* felé *Carmagnoláig* elő nyomúlt, melly Város *Turintól* öt óránnyira esik. Illy környütlállások között, Kurírt küldött a' *Szárdniai Király Genuába* az ott lévő *Frantzia* Követhoz, olly jelentéssel: hogy kész lessz illendő feltételek alatt Békességet kötni.

Q q

A' Követ mindjárt Kurírt indított *Párisba* az említett jelentéssel; hanem míg a' válasz el-érkezhetett volna is *Párisból*: addig is armistíziium lett, a' Frantziák, és a' *Szárdíniai Király'* Katonái között.

A' Német - Birodalom' Sváb Kerületében fekvő Bádeni Markgráfságnak Rastadt (Rastadium) nevű Városából Ápril. 28-dikánn: — „Néhai 16-dik *Lajos Fr. Király'* nagyobbik Testvér-Öttse, *Veronából Condé* Hertzeg' fő-quártélyába érkezett tegnap, melly vagyon, a' Márkgráfságunkhoz tartozó *Emmedingen* nevű Városotkában. Első szavai *Condé* Hertzeghez ezek valának: „Nem azért jött Ő — *ügymond* — hogy Királyi fővel kormányozza a' maga seregét; hanem hogy a' nagy *Condé'* méltó Maradékának vezérlése alatt szolgálatot tégyen, mint első Nemesembere az Országának.“

Moguntziából Ápril. 29-dikénn: — „*Károly Fő-Hertzeg*, a' kormányozása alatt lévő Sereg' szélső tányáinak meg-nézegetéséből ma tére ide vissza.“

Mannheimből Ápril. 30-dikánn: — „Gróf *Wurmser* Feldmarschall, a' *Rajna'* túlsó mellyékei Seregünk' fekvésének széleit el-járvánn, tegnapelőtt érkezett ide vissza.“

„*Moró* Frantzia Generális, a' ki *Pisgrüt* váltá fel a' Vezérségben, Ápr. 24-dik napján érkezett a' maga fő-quártélyába,

melly *Haguenau* (*Hagenoia*) Városában
vagyon, *Strafsburg*tól Észak felé öt órán-
nyira. “

„*Moró* Kollégájának *Zsurdán* (*Jour-
dan*) Fr. Vezérnek fő-quártélyja, *Kolóniá-*
ban volt még Ápr. 28-dikánn is: hanem
maga *Koblentz*ben múltatott. “

„A' *Kolóniai* Választó-Hertzezségnek
Neus nevű erőss Városotskájánál, a' hol
az *Erpt* folyó-vize belé szakad a' *Rajná-*
ba, *Grimmlingshausennél* által-ellenben,
híd-sántz' készítésében foglalatoskodtak a'
Frantziák Ápr. 28-dikán, és már akkor ké-
fzen voltak a' hidasok is, mellyekből ha-
jónkon álló-hídat lehet fel-állítani kevés idő
alatt. “

A' *Basíleai* Kánton' Elöljáróit, bi-
zonyosokká tette Ts. K. Feldmarsall Gróf
Wurmser, hogy az a' vélekedése a' Fr.
Direktóriumnak, mintha *Condé* Hertzeg'
serege a' *Helvétziai* Földönn által szándé-
kozna bé-rontani *Frantzia*-Országba, min-
den fundamentom nélkül való: és hogy
a' Tsászári Felség' részéről mind addig sé-
relem nélkül fog maradni *Helvétziának* neu-
trálitássá: míg magok meg nem szegik azt
a' Frantziák.

Basíleából Ápr. 27-dikénn: — „A'
Helvétziai Közönséges-Társaságnál lévő
Ánglus Követ *Wickham* Úr, értésére ad-
ta az itt lévő *Frantzia* Követnek *Bart-*
helémy Polgárnak, hogy az *Ángliai* Ud-

var, vévén a' Békesség eránt ki-nyilatkozott gondolatit a' Frantzia Direktóriumnak, meg-határozta magában, mind addig folytatni a' maga Szövetséges-társaisaival eggyezőleg a' hadat, míg Frantzia Ország igazságosabb és el-fogadhatóbb kondíziókat nem fog fel-tenni. “

Basíleából Ápr. 28-dikán: — „Bernából ide érkezett tegnap Wickham Úr; de nem mulatott itt tovább fél óránál: mindjárt tovább folytatta útját Freyburg felé. “

Az Iffjú Svéd Királynak a' Mecklenburg-Schwerini Hertzegasszonnyal lett meg mátkásodását, hírül akarta adatni Pétersburgba: a' Svéd Igazgató-Hertzeg, Schwerin Úr által; de az Orosz Tsászárné nem botsátotta magához — a' mint már ezt meg-ír-tuk — Schwerin Urat: hanem tsak most tétetett közönségessé az a' Jelentése a' Tsászárnénak: mellyben okát adja, miért nem fogadta légyen el az említett izenetet. A' Stokholmi Orosz Követtség' Helytartója Báró Budberg, Mártz. első napján közlötte a' Svéd Udvarral ezen Jelentést, mellynek értelme így következik:

„A' Tsászárnétól Gróf Ostermann (Státus Vice-Cancellarius) parantsolatot vett, melly fzerént adná tudtára az első rangú Svéd Követnek (Pétersburgban), hogy Schwerin Úrnak küldettetést el nem fogadja a' Tsászárné mint ollyat, a' melly

előtte kedves nem lehet. Ehez képest parantsolatja vagyon a' Követség' Helytartójának (t. i. *Budberg Úrnak*) is, ki nyilatkoztatni, hogy ezen el nem fogadásra, indították a' Tsászárnét: a' Régens Úrnak (Svéd Igazgató-Hertzegnek) kevésbé barátságos maga-viselése; és az *Orosz Birodalomra* nézve való politikai gondolkodása' módja: melly mind kettő, egyenesen ellenkezik a' rokonságnak, barátságának, és jó szomszédságnak köteleivel, a' mellyek egyedül hozták szokásba az efféle küldéseket; 's folyamaton kívül is vagynak ezek, az ollyatén Udvaroknál, mellyek nintsenek egyesítette az említett kötelek által, vagy semmit se' ügyelnek azoknak fenn-tartására, és az azokkal járó kötelességeknek bé-töltésére. Illyen állapotba tette pedig a' *Svéd Udvar* magát, az *Oroszra* nézve azolta, mióta a' *Südermanlandi Hertzeg* viszi az Igazgatást, nem elégedvén meg némelley fortélyos nyilatkoztatások 's feltételek által akarni el-álltatni Ő Tsászári Felségét; hanem közönségesen egybe-kaptsolta magát azoknak a' *Frantziáknak Gyűlésével*, kik a' néhai Királyt (3-dik *Gustávot*) halála után, szembetűnő bosszúsággal illeték, emlékeztető-oszlopot emelvén annak szörnyű Gyilkosának. Tudja Ő Ts. Felsége ezen egybe-kaptsolódásnak, mind indító-okát, mind tárgyát. Mindenek előtt

esméretes dolog, hogy a' Régens Úr egy summa pénzt kapott tsak éppen most, hadi készületekre a' Frantziáktól: és hogy egész folyamatú alkudozásban vagyon vélek, egy olly Szövetség-kötésre nézve, mellynek fő kötelező tzikkelyei az *Orosz Birodalom* ellen vagynak erányozva, úgy hogy Ő Tsász. Felsege, nem ok nélkül véli közel lenni *Svéd-Ország'* részéről a' Békességnek fel-bomlását: hanemha a' Királynak ember-korra, való jutása; melly, ezen Ország' és az Északi részek' tsendeségének szerentséjére, már nem mellze vagyon, meg-akadályoztatja 's el-hárítja ezen szomorú extremitást."

Nagy-Britanniából. —

Napkeleti-India' felé újra több fegyveres erőt fog indíttatni az Udvar: hogy így a' *Batáviai* Hajóssereg ellen, melly, a' *Texeli* Kikötőhelyből hihetőképenn *Napkeleti-India* felé vette útját, annál hathatósabban meg-lehessen őltalmazni az *Ostindiai* újj Ánglus foglalmányokat, minéműek kiváltképpen: *A' Jo Fieménység' foka*; és a' *Ceylan Szigetebéli minden Kerületek is*, mellyeket a' Hollandusok bírtak vólt. Mind ezek t. i. már most az Ánglusok' hatalmában vagynak, minekutánna Colombo nevű derék tanyát is elfoglalták vólna a' nevezett Szigetbenn, melly újj nyereség' híret, egy Posta-ha-

jó hozta közelébb *Napkeleti-Indiából*, más örvendetes hírrel együtt, hogy t. i. rövid időn négyszázezer mázsa riskása fog onnan érkezni.

A' *Tamesis'* vize *London* alatt, rakva van gabonás-hajókkal, melly bőségnek résszerént az az oka, hogy a' *Gabona-kupetzek*, egyszerre árrúba botsátották az eddig dugaszban tartogatott gabonájokat. Illy környülállásokban, léjjobb szállott egyharmadrésszel a' kenyér árra.

Az idei hadfolytatásra, nyóltzadfélmillió font sterling költsönpénzt alkudott a' *Mínistériom*, *Boyd* és más gazdag *Kereskedöktől* a' *Státus'* kasszájába.

Londonból Ápr. 22-dikénn: — „Amaz igen mérész, és fortélyos *Tengeri-Vezérünk* *Sir Sidney Smith*, ki a' *Frantziák*-nak sok károkat okozott, *frantzia fogságba* esék ezen *Hónapnak* 18-dikán. Történt t. i., hogy nagy hevességében, egy *Fr. Rabló-hajót* egészen a' *Havrei Kikötőhely'* eleibe kergetett három tsónakokonn; mellyet el is ért ugyan, és bé is hágott vólt már abba hét más *Tengeri Tisztékkel*, és 27 válogatott *Hajóslegényekkel* együtt: de a' midön el-vágódott vólna a' *vas-matska'* kötele: a' *part felé* nyomuló víz el-kapta a' hajót, 's bé-vitte a' *Kikötőhelybe*. Ott, egy *Fr. Kutterrel*, és öt *ágyúzó-tsónakokkal* 40 minutáig vi-

askodott: de végre kéntelenítetett megadni magát, és *Páris*ba küldtetett. “

„A' hadnak ezen ezftendőbéli szükséges folytatását adván elő *Pitt* Minister az Ország-gyűlés' Második-Táblája előtt Ápr. 18-dik napján, e' végre meg kívántató eszköznek állította, hogy Ö nyóltzadfél millió font sterlinget végyen fel költsön a' Siátus' kasszájába: melly summa' érdekének hogy elegendő fundust tsinálhaszon, javasolta, a' bor taksának meg nagyobbítását, melly szerént minden butélia bortól kellessék ezentúl fizetni 6 *pen- cet*. Így azt mondotta, hogy a' bor' taksa bé fog hajtani hatszázezer font sterlinget; mellyhez hozzá-adatván, a' kutya-taksából bé-kerülendő százezer font sterling; és még a' kalap-taksából bé-jövő 40 ezer font sterling: ez a' 3 taksa 740 ezer font sterlingre telik, 's elégséges érési fundusaúi fog szolgálni, az újjonnan költsön fel-vett nyóltzadfél millió font sterlingnek.“

„A' mit *Asiában* belől bírtak vólt a' *Hollandusok*: azt is mind el-vették már *Katonáink*.“

Frigyes - Belgyiomból. —

Április Hónapban két millió forintot fizetett ezen *Respublika* a' *Fr. Közönség* Társaságnak, melly summát, a' *Rotterdam*, *Harlemi*, *Dordrecht*'s a' t. leg nevezetesebb kereskedők pótolták össze.

A' *Batáviai* szolgálatban lévő Fr. Katonaság, jóllehet eddig is több zsóldot kapott, mint maga a' nemzeti Katonaság, még se' elégszik meg véle, hanem annak szaporíttatását kívántatta a' Kormányozója *Beurnonville* Generális által, melly szaporítás, fel millió forintba kerülne esztendő alatt Batáviának.

Frantzia- Országból. —

A' *Párisi* Zenebonások ellen hozattott 16-dik Áprilisi újj Törvények, mellyek résszerént halállal; résszerént számki- vetéssel; résszerént tömlöttzel fenyegettek meg, a' mostani Igazgatás' formájának, szóval, írással, vagy erőszakkal való Ron- tóit: nem különben a' 17-dik Áprilisek is, mellyek az írott és nyomtatott akár- melly daraboknak név nélkül való közre- botsáttatását keményen tilalmazzák: tsen- dességet szültek *Párisban*.

A' 23-dik és 24-dik Áprilisi *Párisi* Újságok írják, hogy a' Direktórium, egy buzdító Hirdetményt intézett a' *Frantzia* Seregekhez. Írják azt is, hogy a' Fegy- vernyugvásnak fel-mondatása végett Kurí- rokat küldött a' Rajna-melleyéki Seregek- hez.

Magyar Ország.

Sopronbann a' Nádmézfőzés (*Zucker- Raffinerie*) el-kezdődött volt már 1794 dik

esztendőben: hanem most még nagyobb tökéletességre vitettetik. Ő Felsége, kegyesen megengedte, hogy a' melly Társaság, ezen Nádmézfőzésnek tétetésére össze-állott, nevezhesse magát: *Tsászf. Kir. privilégiáltt Sopronyi Nádmézfőzés' Kormányfőzékének.*

A Földi-bodzának ki-vevztéséről, egy fundamentomosan vizsgálódó (critica) Értekezés érkezett hozzánk német nyelven: mellynek magyar értelmét minekelötte közölhetnénk: itt vagyon addig is ugyan azon tárgyról még egy Magyar Levél, melly költ:

Hoffzú-Pállyiból (Bihar Vármegyéből) Apr. 22-dikénn: — „Igen nagy öröömre szolgál, hogy én is édes Magyar Hazánknek, a' Mezei-gazdaság' elő-mozdítására, egy tulajdon magam két esztendőök által tapasztalt próbámat a' földi- vagy is gyalog-bodzának ki-írtásában producálhatom.“

„Vagyon t. i. énnékem az Udvaromon egy darab hely, a' hova mintegy másfél véka búza belé menne, ezen a' helyen ennekelötte olly rettenetes nagy bőséggel termett a' Földi-bodza, hogy ha abba Ló, vagy Marha belé ment, ki nem láttzott belölle; ha apró marha vagy sertés ment belé, egész nap is el lehetett keresni, még sem találhatta meg az ember. Mindenféleképpen kezdtem azért gon-

dolkodni, miképpen lehetne ezen tsúnya Dudvát innét ki-írtani, és ki-pusztítani: egy nyáron háromszor is fel-szántattam olly méjjen, a' mint tsak lehetett, sokszor fel is kapáltattam, ezenkívül kszával is, midön még gyenge vólt, és annak gyenge jövését sokszor egy nyáron le-kaszáltattam, és pedig mindég akkor, midön leg-melegebb idők vóltak, és leg-fórróbban sütött a' nap: de ezen próbáim mind haszontalanok vóltak. Utóllýára le-tettem ezen haszontalan plántának ki-írtásáról, látván annak lehetetlenségét; mindazonáltal tsak véletlen így gondolkodám; hogy ezen hely, minden haszon nélkül ne legyen az Udvaromon, tehát egy nyáron mihelyest egy kitsinre fel-nőtt, azonnal lekaszáltattam, és ősszel azon helyre egynehány boglya szénát, kazal szénát és szalmát, ezenkívül három nagy kúp nádat, és egy jó rakás épületre való fát rakattam, úgy hogy az egéssz hely, a' hol ez a' rosz plánta teremni szokott: bé vólt szénával, szalmával, náddal és fával fedve, 's két esztendeig állott úgy; hanem a' tavalyi szük időben, mind a' széna, mind a' szalma el fogyott rólla, a' nád és a' fa is épületre fel ment, úgy hogy ismét üresen maradt a' földi-bodzát termett hely. Azonban Tavasszal tsudálkozva szemléltem, hogy a' midön már a' földi-bodzának ki-kellett vólna jönni, söt

már másutt nagy is vólt, itt azonban semmi leg-kissebb jelensége sem láttzott a földi-bodzának, és valósággal nem is jött azon a helyen ki tsak egy fázal is, a melyen mások is sokan álmétkodtak, sőt nagyobb bizonyoságnak okáért sok helyeken gödröket hányattam, de még tsak leg-kissebb gyökerit sem találtam a földi-bodzának, hanem gyönyörűséges májva termett helyette. E' szerént midőn akartam volna fel-tett szándékomat el nem érhettem; hanem el-értem midőn nem is reménylettem volna."

* * * * *

A' Felséges Királyi Helytartó-Tanáts' részéről jelentetik: hogy a' Felséges Udvar' rendeléséből, a' Magyar-Országban lévő el-töröltt Szerzetesek Józsin, 's Uradalmain, némelly Kerület-Erdő-mesterek; nevezetesen: a' Sellyei Kerületben, Sellyén, a' Jászói Kerületben az egyik Jászon, a' másik pedig Sajóládon; továbbá a' Pesti Kerületben Maróthon', a' Pétsvárad Kerületben Pétsváradon, és a' Kutyevoi Kerületben Kutyevon, esztendőbéli 400 forint fizetéssel, 's némelly a' maga valóságában ki-adandó Deputátummal, mellynek betse 265 forintra betsültetik, összességel esztendőbéli 664 forint fizetéssel, 's szabad szállással, ezeken kívül pedig még egy Erdő-mester, a' Nagy-Várad Kerületben Sz. Mártonon, a' szabad szállásán kívül 300 forint esztendőbéli fizetéssel, 's 194 forintokra ki-fzámlált Deputátummal, fel-állítatnak; azért a' kik ilyen hivatalt magokra váltalni szándékoznak, 's ahoz tartozandó Tudománnyal bírnak, leg tovább ezen folyó esztendő' Júnus' Hónapnak végéig Instántziájokkal a' Fels. Kir. Helytartó-Tanáts'hoz folyamodjanak, meg-erössített bizonyossággal meg-mutatni kötelessek lévén, az Erdő-mesteri Tudományt hol tanúltak, 's ugyan azt hol is folytatták, Budán Sz. György Havának 16-dik napján 1796.

* * * * *

Minekutánna szóllottunk a' múltt po-
stánn:

*A' jól el-intézett Nemzeti köz-munkásság-
nak igen szembetűnő hasznáról*
meg-felelünk most ígéretünk szerént, erre
a' Kérdésre:

*Miben áll. a' Nemzeti köz-munkásság-
nak jól el-intézése?*

A' tapasztalás meg-győzhet arról kit
kit, hogy mennél inkább fel-vagynak oſz-
tatva nem tsak a' különös egéſsz munkák,
hanem még ugyan azon egy munkának kü-
lönböző ágai is, ugyan annyi különös Sze-
méllyek között valamelly Emberi-Társasá-
ságban: annál több gyümöltsöket hoznak
az ekképpen fel-oztatott munkák, a' több
gyümöltsök (produktumok) öſsze-vétetvén,
nagyobb közönséges bőséget tsínálnak; a'
nagyobb közönséges bőségből pedig több
több rész juthat oſztán költsönösen minden
különös Tagjára az Emberi-Társaságnak,
Nemzetnek, vagy Státusnak. Bizonyos te-
hát, hogy a' Nemzeti köz-munkásságnak
jól el intézése, áll, a' munkáknak helyes
fel-oztódásában.

Még ha ugyan azon egy műhelyben
lehet is két különböző munkákat végbe
vinni: még úgy is nem kevés idő- és némi-
némű kedv-veszteséggel is vagy on egybe-
kötvetve, az egy rendbéli munkálódásnak
felbe-szakasztása, és más rendbélibe való

kezdés: hát ha olyanok a' munkák, hogy nem tsak különböző eszközök, hanem hely is más kívántatik azoknak folytatására, p. o. ha egy Szabó, vagy Lakatos mezei munkát is akar üzni. Ebből az a' termélfzeti következés, hogy a' ki tsupán egy munkához lát folyvást: Az többet végezhet el, mint sem a' ki sokféle kapdos; nagyobb láttatja van a' munkájának.

Továbbá: Midönn egy Személly, szüntelen azon egy munkában foglalatoskodik; azon egy tárgyra függefzti egéffz életebéli figyelmetességét: izemlátomást nagyobb nagyobb tökéletességre vífzi Az, mind mesterségéhez való értését, mind abban való serénységét: következésképpen, nagyobb foganattal, elő-menetellel és hafzonnal is viheti a' dolgát, mint a' ki most ehez, majd amához fog.

A' ki nem rég kezdett belé a' vaszeg' kélfzítés' mesterségébe: két, vagy háromszáz fzegnél többet egy nap nem tsinál; 's azt se' a' leg-jobban. Egy tanúlt Kováts-mesterember, a' ki gyakorlotta ugyan magát a' fzeg-tsinálásbann: de ezen mesterségnek más rífzeibenn is foglalatoskodik: akármillyen szorgalmatos légyen: még se' mehet reá, hogy egy napi munkája után, több fzeget mutathasson nyóltzfzáznál vagy ezernél. Ellenben, nem ritka dolog Ángliábann olly fiatal Legény-

kéket látni, kik a' húsz elztendönn alól vagynak: még is, mivel gyermekségektől fogva, fzeg-tsinálásban töltötték idejeket; egy közzülök meg-készít egy nap kétezer háromszáz fzeget is, és jól: pedig a' fzeg-tsinálás nem éppen a' leg-eggyesebb (simplexebb) munka: minthogy a' fzeg-tsinálónak magának kell a' fúvóhoz látni; a' tüzet piszkálni 's gerjeszteni, a' vasat melegíteni, 's a' fzeget kalapálni: és midön a' fejét tsinállya a' fzegnek, meg is kell változtatni nékie az elzközöket. A' millyen sebességgel megy ezeknek a' kezében a' munka: szemlélni kell azt, hogy képzelhesse 's hihesse az Ember.

Egybe summálván a' mondottakat: időt is nyer; 's alkalmasabb és jobb dolgossá is válik, a' ki tsupánn egy munkára adja magát.

Ha azon egy Munkának különös ágai, ugyan annyi különös Személyek között vagynak fel-ofztódva: minémü álmétkodásra méltó haszon származzék abból? el hitetheti minden ember magával, ha tsak a' gombostő-készítést veszi is gondolóra. — Húsz gombos-tőt meg nem tsinál maga egy Mester-ember a' leg-nagyobb szorgalmatossággal is: mert tizennyóltz különböző részekre ágazó munkálódások kívántatnak a' végre, hogy egy gombos-tő úgy el készüllyön, a' mint font számra árútatik papiros-tokokban: de egy Anglus Utazó

írja, hogy Ő meg-fordúlt 1773-dik esztendőben egy ollyatén Gombostő-fabriká-bann, a' hol, kevés lévén a' fundus, tsak tíz Személyek dolgoztak: következőképenn egyre közzülok, jutott két, 's három különböző munka is; azonban szük-séges eszköök dolgából se' vóltak minden hijánosság nélkül: még is, mivel tsak ugyan eggyesített szorgalmatossággal láttak hozzá azon egy köz-munkához, el-készítettek egy nap tizenkét font közép nagyságú gombostót. Egy fontban vagyon négy ezer gombostó: tehát a' tíz ember napjában, negyvennyóltzezer gombostót készített. — Ebből a' summából négyezernyóltzfáz esik egy szemelyre: a' honnan latni való, hogy ezek a' tíz Személyek, kik fel- osztották a' gombostó-készítés munkájának különb különb ágait magok között, kétfáznegyvenfzer tsináltak eggyütt több gombostót; mint tsináltak vólna külön külön, ha t. i. Mindenik közzülok, magánosan foglalatoskodott vólna a' gombostók' készítésében: mert így, kétfáz gombostónél többet nem készíthettek vólna el egy nap.

Ezeket így értvénn, az a' Kérdés adja már most elő magát:

Hol kell keresni az eredetét, a' jó intézetü Emberi-Társaságokbéli munkák' felosztódásának? Meg-felelünk másszor erre a' Kérdésre.